

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН
АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2024-4/4

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2024

МУНДАРИЖА
ФИЛОЛОГИЯ ФАЙЛАРИ

Abdulahabova M.A. Ingliz folklor matnilarining semiotik xususiyatlari	6
Achilova N.N. Ajarlarho timsolinig jahon va o'zbek xalqlari adabiyotlaridagi muxtasar talqinlari	8
Akramov I.I. A Comparative analysis of Shakespeare's and Rumi's aphorisms on love	11
Akramov B.Q., Abdullayeva A.U. Fransuz tilida bozor va savdo jarayoni leksikasining ijtimoiy talqini	14
Akramov B.Q., Zaripov J.A. Fransuz tilida tijorat terminoleksikasining lingvomadaniy xususiyatlari	17
Aliyeva S.A. O'zbek geotonimlarining etimologik xususiyatlari	20
Almamatova Sh.T. Abdulla Qahhor hikoyalarida sinonimlarning qo'llanilishi	22
Ataboyev N.B., Ergashova K.I. Inglizcha va o'zbekcha korpuslarda vaqt tushunchasi va ularning semantik tahlili	26
Axmedova G.N. "Yumor (hajv)" leksik birliklari va ularning semantik xususiyatlari	29
Azimbayeva D.A. Conversion in english-uzbek languages and its cognitive features as a linguistic way	32
Bafoyeva N.A. Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romanida mavjud antropindikatorlarning tahlili	35
Bahodirova F.B. Diskurs, stilistika va pragmatika	38
Bekniyozova F.O. Olamning lisoniy manzarasini yaratishning o'ziga xos tamoyillari	41
Bozorova O.Q. O'zbek va ingliz tillaridagi frazeologizmlarda go'zallik konseptining qo'llanilishi	44
Burxonov B.B. Ingliz va o'zbek tillari kasbiy diskursining lingvokognitiv tadqiqi	46
Choriyeva Z.B. O'zbek va ingliz topishmoqlarining badiiy-kompozitsion xususiyatlari	49
Djumakulova D.K., Xoshimxo'jayeva M.M. Tarjimashunoslikda tarjima nazariyasi	52
Djumaeva N. History of investigating functional forms of the verb	54
Djumaeva N., Abdurakhmanova M. Religious picture of the world as an important component of linguistic picture of the world	56
Djumaeva N., Akhmadova N. Some characteristics of fairy-tale discourse	58
Djumaeva N., Murodova M. Diskurs lingvokulturologiyaning asosiy tadqiqot obyekti sifatida	61
Djurayev M.K. Kompyuter lingvistikasi imkoniyatlari va dasturiy texnologiyalar	63
Egamberdiyeva Sh.M. O'zbek va turk allalarida qushlar obrazi	68
Ergashova S.E. Eshqobil Shukur she'riyatida badiiy obraz takomili va badiiyati	70
Eshonqulova F.O. O'zbek va ingliz tilidagi maqollarning yosh va genderga oid xususiyatlari	72
Gafurov B.Z. Studying functional-semantic field of language as a linguistic phenomenon	75
G'ulomova R.R. Sociolinguistic analysis of curses of social groups of uzbek and english intellectuals	78
Hamroyeva Sh.Sh. The pragmatic aspects of translation	81
Haydarov A.A., Alimova M. Tovush talaffuzida ifodalangan konnotativ ma'nolar	84
Haydarova D.I. Nutqiy etiket va uning lisoniy tabiati	87
Ikramova K.Sh. Linguacultural peculiarities of the concept of 'woman' in Uzbek and English literature	90
Imamova G.T. "Boburnoma" asarida forcha o'zlashmalarining qo'llanilishi	92
Inamova D.E., Ismatova M.A. Compiling a parallel corpus for translation research	95
Ishqobilova H. Ingliz va o'zbek tillarida oila konseptining chog'ishtirma tahlili	98
Ismanova O.U. Terminlar unifikatsiyasi	100
Istamova D.S. Lexical, semantic-structural analysis of ecological terms in english and uzbek languages	103
Jomardova D.Q. Tibbiyot reklamalarida apellyativ leksikaning qo'llanilishi	105
Jumaniyazov A., Yusubova Ch. Nom ko'chishi yohud metonimiyalar haqida yana ayrim mulohazalar	108
Karimov R.A., Hamroyeva G. CLIC mualliflik korpusi tahlil metodlari	115
Karimova Yu.A. Lirik she'riyatda Bobur Mirzo siymosi	118
Khasanov M.A. Accent morphonological alternations in modern english	122
Khayrullayeva N.N. Semantic features of economic metaphors	125
Khodjaeva S.S. The problems of translating culture specific words	127
Kobilova A.B. Lingua-culture and the essence of the anthropocentric approach to language	130
Komilova N.S. Badiiy asarda diniy ohanglar talqini	134
Kurbonova N.R., Ikromova N.I. Ted Hyuz ijodi adabiy tanqidchilar nigohida	137
Kurbonov Z.O. Qo'shrabot tuman Mijgon va Tongit qishloqlari toponimikasi haqida ayrim fikr mulohazalar	141
Latipova S. Jo'ra Fozil hikoyalarida ijtimoiy muammolar talqini	144
Mahmudova N., Radjabboeva T. The types of transformations in german syntax	147
Makhmudova S.A. Cognitive aspects of meaning in the novels of James Aldridge	150
Makhsudova X.U. The theory of the origin of the concept of "fashion"	153
Mamajonov M.Yu. Psixolingvistik tadqiqotlar xususida	155
Mamatqulova Z.R. Rishton kulolchilik maktabi kasb-hunar leksikasining generatsiyasi va boyish manbalari	157
Matenova A.K. Ingliz lakunalarning aks etishi xolid xuseini asarlari asosida	159
Matnazarova X.S. Og'zaki diskurs tenorining U.Shekspir tragediyalarida berilishi	162

4. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî. (1992). Divân-ı Kebîr III. (Trans. A. Gölpınarlı). Anadolu University Press. (Original publication date 1345).
5. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî. (1969). Fihi Mâfih. (Trans. M. Anbarcıoğlu). Konya and Mühlakatı Lovers Association. (Original publication date 1916).
6. Shakespeare, W. (2003). Romeo and Juliet. (Ed. C. Crowther). Spark Publishing. (Original publication date 1597).
7. Shakespeare, W. (2006). Sonnets and Poems. (Eds. B. A. Mowat & P. Werstine). Simon & Schuster. (Original publication date 1609).
8. Shakespeare, W. (2012). Hamlet. (Eds. B. A. Mowat & P. Werstine. Simon & Schuster). (Original publication date 1603).

UO'K 808.3

FRANSUZ TILIDA BOZOR VA SAVDO JARAYONI LEKSIKASINING IJTIMOIIY TALQINI

B.Q.Akramov, o'qituvchi, Buxoro davlat universiteti, Buxoro
A.U.Abdullayeva, talaba, Buxoro davlat universiteti, Buxoro

Annotasiya. Ushbu maqolada fransuz tilida mavjud tijorat, bozor va savdo-sotiq jarayoni leksikasining ijtimoiy talqiniga oid xususiyatlar bayon etilgan. Fransuz tijorat, bozor va savdo-sotiq leksikoni va tijorat jarayonlari lug'ati frantsuz jamiyatining madaniy va ijtimoiy qadriyatlarini aks ettiradi.

Kalit so'zlar: Tijorat, savdo-sotiq, bozor, leksika, tilshunoslik, jamiyat, lug'at, faoliyat, regionekt, arxaizm, regionalizm, sheva.

Аннотация. В данной статье описываются особенности социальной интерпретации лексики коммерческого, рыночного и торгового процесса, доступной на французском языке. Французский коммерческий, рыночный и торговый лексикон и словарь коммерческих процессов отражают культурные и социальные ценности французского общества.

Ключевые слова: Коммерция, торговля, рынок, лексика, языкознание, общество, лексика, деятельность, регионект, архаизм, регионализм, диалект.

Abstract. This article describes the features of the social interpretation of the vocabulary of commercial, market and trading processes, available in French. The French commercial, market and trading vocabulary and vocabulary of commercial processes reflect the cultural and social values of French society.

Key words: Commerce, trade, market, vocabulary, linguistics, society, vocabulary, activity, regionect, archaism, regionalism, dialect.

Hozirgi vaqtda globallashuv, yangi texnologiyalarning jadal rivojlanishi, madaniyatlararo aloqalarning kengayishi, muhim ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy o'zgarishlar davrida til tizimi barcha darajadagi ulkan o'zgarishlarga duch kelmoqda. Fransuz mintaqaviy lug'atini monografik o'rganish romanshunoslikning eng muhim vazifalaridan biri deb hisoblanishi mumkin, chunki fransuz mintaqaviy tillarining to'liq ilmiy tavsifi milliy fransuz tili tizimida ularning mavjudligi va rivojlanishi istiqbollari bilan bog'liq ko'plab noaniq masalalarni yoritadi. Shu bilan birga, fransuz regionalizmlarining kelib chiqishi, faoliyat ko'rsatish shartlari va saqlanishini maxsus o'rganish fransuz tilining leksik tizimining shakllanishi haqidagi etishmayotgan ma'lumotlarni to'ldirishi mumkin.

Til tizimining evolyutsiyasi jarayonida ayrim elementlarning eskirishi va innovatsion material tufayli tilning leksik saviyasining boyib borishiga muqarrar ravishda duch kelamiz. Shu bilan birga, tilning lug'aviy tarkibining doimiy yangilanib turishi diaxronik o'zgarishlarga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuni hisobga olish kerakki, har bir lingvistik shakl ma'lum bir tilda so'zlashuvchilar tomonidan bir xil darajada «talabga ega» emas. Bundan tashqari, til tarixining bir davridagi yangilik ko'pincha uning evolyutsiyasining boshqa bosqichida arxaizmlar qatoriga kirishini hisobga olish kerak. Shunday qilib, qadimgi fransuz tilida g'azabning mavhum tushunchasini bildirish uchun mautalent yangi shakllanish paydo bo'ldi (lotincha *malus* sifatdoshidan - yomon, yomon, yomon va lotincha yunoncha talanet nomidan kelib chiqqan bo'lib, vazn va pul o'Ichovini bildiradi. birlik va

ko'chma ma'noda olingan, xohish, iroda: maltalent shaklida 11-asrda qayd etilgan). Keyinchalik bu so'z arxaizmlar toifasiga o'tdi va 15-asrga kelib foydalanishdan chiqib ketdi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Hozirgi vaqtda fransuz tili tizimida regiolektlar va regionalizmlarning mavjudligi va rivojlanish sharoitlarini tahlil qilish bilan bog'liq masalalarni o'rganish mavjud ilmiy muammolarga yangicha qarash va bu boradagi tadqiqotlar istiqbollari belgilash imkonini beradi. *Regionalizm* deganda, milliy til tizimiga kiruvchi va ma'lum bir sohada qo'llanadigan leksik birlikni tushunamiz. *Regionekt* - bu ma'lum bir mintaqaning mintaqaviyliklari to'plami. Bugungi kunda fransuz arxaizmlari, regionalizmlari, shevasi va umumiy lug'at boyligining yonma-yon yashashi muammolarini o'rganishda til fanining shu yo'nalishda rivojlanishiga asos bo'lgan o'sha lingvistik tadqiqotlarni hisobga olish zarur. Tilning jamiyatdagi umuminsoniy roli va uning ko'plab ijtimoiy, gumanitar va tabiiy fanlar bilan uzviy bog'liqligi qiyosiy tarixiy tilshunoslik usulining paydo bo'lishini belgilaydi. Qiyosiy tarixiy metoddan foydalanish tillarning o'zaro bog'liq/qardosh bo'lmagan xususiyatlarini, ularning umumiy proto-tildan kelib chiqishini yoki tillarning turli guruhlarga mansubligini ta'kidlaydigan boshqa xususiyatlarni aniqlash va o'rganish imkonini beradi. Bundan tashqari, ushbu ilmiy uslub doirasida tillarning keyingi mustaqil rivojlanishini tahlil qilish va ularning xususiyatlarini leksik darajada yanada solishtirish mumkin (bizning tadqiqotimiz doirasida - birliklarning bir tildan ikkinchi tilga o'tishi), shuningdek, undan keyingi foydalanish va unda ishlash shartlari). Mahalliy va xorijiy tilshunoslikda fransuz mintaqaviy, dialekt va arxaik lug'at muammolariga ko'plab nazariy va amaliy ishlar bag'ishlangan bo'lishiga qaramay, hozirgi fransuz tilidagi tijorat faoliyati, bozor va savdo-sotiq faoliyat ko'rsatishi bilan bog'liq so'zlar va terminlar yetarlicha o'rganilmagan va bu bizning tadqiqotimizning dolzarbligini ko'rsatadi. Fransuz tili doimiy ravishda leksik darajasini yangilab turadi. Bizning fikrimizcha, fransuz tilida regionalizmlar sinfining shakllanishi lug'atning tarixan shakllangan lahjalar va boshqa Evropa tillaridan fransuz regionalizmlariga o'tishi bilan bog'liq. Shunday qilib, biz fransuz tilidagi regionalizmlarning quyidagi manbalarini aniqladik.

1. So'z boyligining tarixan shakllangan shevalardan mintaqaviy tillarga o'tishi.

2. Lug'atning boshqa Evropa tillaridan o'tishi (qarz olish): Eski ingliz va inglizcha qarzlar; Gollandiya va Flamand qarzlari; Germaniya qarzlari; Gelvetizmlar; Skandinaviya qarzlari (Skandinaviya etimonlari mahsuloti).

Tilda fransuz regionalizmlarining faoliyat ko'rsatish imkoniyati ularning tildagi «talab» darajasiga bog'liq. Fransuz tilida regionalizmlarning amal qilish va saqlanish shartlarini aniqlashda ularning etimologiyasini, hayotning ma'lum bir sohasiga kirib borish sabablarini va ma'lum bir muhitda foydalanishni o'rganish kerak. Tilda fransuz regionalizmlarining amal qilishi va saqlanib qolishi uchun shart-sharoitlar yaratildi.

1. Fransuz tilining mintaqaviy birliklaridan madaniy voqelik va terminologik elementlar sifatida foydalanish.

2. Stilistik jihatdan belgilangan nutq shakllarida fransuz regionalizmlaridan foydalanish.

3. Sotsiolektlarda fransuz regionalizmlaridan foydalanish.

4. Pretsedent matnlarda fransuz mintaqaviy lug'atdan foydalanish.

5. Fransuz mintaqaviyliklarining ritorik figuralar va tropiklarning bir qismi sifatida ishlatilishi.

Fransuz tilidagi regionalizmlarning kelib chiqish manbalarini tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, lug'atning tarixan shakllangan dialektlardan o'tishi (faktik tadqiqot materialining umumiy sonining 49%), shuningdek, lug'atning o'tishi yoki boshqa tillardan o'zlashtirilishi. Evropa tillari (faktik tadqiqot materialining umumiy sonining 51%) amalda samaradorlik jihatidan deyarli teng bo'lib chiqdi.

Fransuz tilidagi regionalizmlarning amal qilishi va saqlanishi uchun yaratilgan shart-sharoitlarning samaradorlik darajasini aniqlash uchun til tizimida ulardan foydalanish mezonlari belgilab berildi. Bunday mezonlar orasida quyidagilar ta'kidlandi: mintaqaviylikni umumiy lingvistik yoki mintaqaviy darajada lug'at bilan ta'minlash; badiiy asarlar, ilmiy-ommabop adabiyotlar va davriy nashrlar matnlarida mintaqaviylikdan kontekstual foydalanish; mahalliy aholi tomonidan mintaqaviylikni uning bevosita tarqalish hududida tan olish darajasi. Fransuz mintaqaviy lug'atining ishlashi mintaqaviy (67%) va umumiy til (33%) darajasida sodir bo'ladi. Mintaqaviy tilda

ishlash ulushi yuqoriroq, chunki, masalan, mintaqaviy terminologik elementlar va voqeliklar mintaqada ko'proq «talab» bo'lib qoladi (terminologik ma'noda qo'llaniladigan mintaqaviy lug'at boshqa ish sharoitlariga nisbatan etakchi hisoblanadi). tadqiqotimiz natijalariga). Mintaqaviy elementning boshlang'ich taqsimot hududidan tashqarida paydo bo'lishi, odatda, umumiy til darajasida u bildiradigan tushunchaga bo'lgan talab bilan bog'liq. Masalan, turizm industriyasining rivojlanishi mintaqaviylikni umumiy foydalaniladigan darajada birlashtirishga faol yordam beradi.

Til tizimida fransuz regionalizmlarining amal qilishi va saqlanib qolishi uchun biz ko'rib chiqayotgan shart-sharoitlarning asosi ularning ma'lum bir tarixiy davrda ma'lum bir tilda ona tilida so'zlashuvchilarning yashash hududidagi bevosita "talabidir". Fransuz tili tarixi tadqiqot uchun boy soha bo'lib, u hududiy qo'llanilishiga qarab tilning barcha lingvistik darajalari va mintaqaviy xususiyatlarining xilma-xilligi nuqtai nazaridan qiziqish uyg'otadi (Fransiya mintaqasi). Fransiyadagi fransuz tilining hududiy o'zgaruvchanligi zamonaviy mintaqaviylik va regionalizm tadqiqotchilari uchun katta qiziqish va dolzarbdir. Regionalizmlar fransuz tilining fondini lingvistik materiallarni qarindosh tillar, zamonaviy Fransiya hududida tarixan o'rnatilgan lahjalar va Fransiyaning qo'shni va chekka hududlarida keng tarqalgan tillar bilan to'ldirish orqali to'ldiradi. Regionalizmlar fondini yangilash doimiy jarayon bo'lib, uning davomida lug'at fransuz regionalizmlariga ko'chiriladi (qarz olinadi), bu fransuz regionalizmining etimologik tahlili va uni o'zi qaytib kelgan boshqa tildagi leksema bilan solishtirish bilan isbotlangan. Fransuzlarning boshqa til madaniyatlari vakillari bilan tarixiy aloqalari milliy fransuz tilining mintaqaviy leksikalarni o'z ichiga olgan so'z boyligi holatiga katta ta'sir ko'rsatadi. Tarixiy faktlar ko'pincha til fanida yangi bilimlarni oshirish sohasidagi istiqbolli yo'nalishlarga ishora qiluvchi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi.

Fransuz tilining mintaqaviy lug'ati sohasida tadqiqot olib borishda mintaqaviy, dialekt va arxaik lug'at, shuningdek, sotsiolektlar, professional argot va fransuz tilining lingvistik normasining o'zaro bog'liqligi va o'zaro ta'sirini hisobga olish kerak. Fransuz bozorlari leksikoni va tijorat jarayonlari lug'ati fransuz jamiyatining madaniy va ijtimoiy qadriyatlarini aks ettiradi. Fransiyada bozorlar uzoq tarixga ega va jamoaviy tasavvurda alohida o'rin tutadi. Bozorlar va tijorat jarayonlarini tasvirlash uchun ishlatiladigan til ramziy ma'noga boy va fransuz madaniyatining an'analari, sifati va haqiqiylikni aks ettiradi.

Fransuz bozorlari leksikonining asosiy jihatlaridan biri ma'lum bir hududga oid yoki uning mahsulotlari sifati va ta'miga ta'sir qiluvchi mintaqaning o'ziga xos xususiyatlariga urg'u berishdir. "*produits du terroir*" (mahalliy mahsulotlar) va "*appellation d'origine contrôlée*" (nazorat qilinadigan kelib chiqish belgisi) kabi atamalar mahsulot qiymatini aniqlashda joyning muhimligini ta'kidlaydi. Ma'lum bir hududga urg'u berish fransuzlarning nafaqat oziq-ovqat va mahalliy taomlari, balki er va uni ishlab chiqaradigan odamlarning aksidir, degan e'tiqodini aks ettiradi. Fransuz tijorat va bozor leksikonining yana bir muhim jihati hunarmandchilik va an'analarga urg'u berishdir. "*Artisanal*" (qo'lda ishlangan) va "*savoir-faire*" (nou-xau) kabi atamalar yuqori sifatlil mahsulot ishlab chiqarishda an'anaviy usul va ko'nikmalarning ahamiyatini ko'rsatadi. Hunarmandchilikka bunday e'tibor Fransiyada kichik hajmdagi ishlab chiqarishga, mayda-chuydalarga e'tibor qaratib, miqdordan ko'ra sifat muhimroq ekanligidan kelib chiqadi.

Mahalliy til va hunarmandchilik so'zlaridan tashqari, fransuz bozor leksikonida tijorat jarayonida ijtimoiy o'zaro ta'sirlar va munosabatlarning ahamiyati ham aks etadi. "*Marchand*" (savdogar) va "*clientèle*" (mijoz) kabi atamalar xaridorlar va sotuvchilar o'rtasidagi munosabatlar ko'pincha vaqt o'tishi bilan quriladigan fransuz bozorlaridagi tranzaksiyalarning shaxsiy xususiyatini ta'kidlaydi. Shaxsiy aloqalarga urg'u berish fransuzlarning hayotning barcha jabhalarida, shu jumladan tijoratda ham insoniy munosabatlarning muhimligiga bo'lgan ishonchini aks ettiradi.

Umuman olganda, fransuz bozorlari va tijorat jarayonlari leksikasi an'analari, sifat va shaxsiy munosabatlarga ustunlik beruvchi madaniy qadriyatlar to'plamini aks ettiradi. Ushbu leksikonning ijtimoiy talqinini tushunib, biz fransuz jamiyatini shakllantiradigan qadriyatlar va e'tiqodlar va uning savdoga bo'lgan yondashuvi haqida tushunchaga ega bo'lishimiz mumkin.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Avanesov, R.I. Tilshunoslik geografiyasi nazariyasi masalalari. /- M., 1962. - b. 411.
2. Boursier, E. Roman tilshunosligining asoslari / Moskva tahririyati, 1952. - b. 680.
3. Lingvistik geografiyaning savollari. / Ed. R.I. Avanesova. -M.,1962.-614 b.

3. Gak, V.G. Fransuz filologiyasiga kirish matni. / V.G. Kanca. M.: Ta'lim,1986. - 512 b.
4. Gerd, AC «Dialekt» tushunchasi bo'yicha bir nechta sharhlar Matn. // Moskva, 2001.-48 b.
5. Desnitskaya, A.B. Og'zaki nutqda supra-dialektal shakllar va ularning til tarixidagi o'rni Matn. / AB Desnitskaya. L., 1970. - 179 b.
6. Desnitskaya, A.B. Qiyosiy tilshunoslik va tillar tarixi Matn. / L., 1984. - 460 b.